

Kuva: Pääkkösten kotialbumi.

Matti Pääkkönen 1933–2017

Professori Matti Samuli Pääkkönen kuoli 29. elokuuta 2017. Hän oli syntynyt vuonna 1933 opettajaperheeseen Oulun Tuirassa, ja tälle kotiseudulleen hän pysyi uskollisena koko ikänsä. Pääkaupungissa vietettyä opiskeluaikaa lukuun ottamatta hän asui aina Oulussa, ja Oulu ja sen lähiympäristö olivat myös hänen tieteellisen mielenkiintonsa kohteita.

Pääkkönen kirjoitti ylioppilaaksi Oulun lyseosta vuonna 1954. Kiinnostus kansallisia tieteitä kohtaan johdatti nuorukaisen Helsingin yliopistoon, jossa hän valitsi pääaineekseen suomen kielen. Alan valintaan vaikutti monen oululaisen muistama legendaarinen äidinkielenopettaja Anna Leinonen. Myös Pääkkösen kiinnostus tutkimustyön tekemiseen oli ilmeinen jo varhaisessa vaiheessa, nimittäin vuonna 1958 hänet kiinnitettiin karjalan kielen sanakirjan toimitukseen. Myöhemmin hän toimi akateemikko Paavo Ravilan assistenttina. Maisterintutkinto valmistui

1962, ja lisensiaatintyönsä Pääkkönen viimeisteli jo vuonna 1966.

Kesällä 1965 Pääkkönen palasi perheineen Ouluun, ja tammikuussa 1967 hän ryhtyi hoitamaan suomen kielen lehtoraattia Oulun yliopistossa. Hän oli edellisenä vuonna perustetun suomen kielen oppiaineen ensimmäinen vakinainen opettaja. Suomen kielen opetuksesta ja tutkimuksesta Oulussa tulikin sitten hänen elämäntyönsä. Pääkkönen nimitettiin suomen kielen apulaisprofessoriksi vuonna 1974, ja tästä virasta hän jäi eläkkeelle vuonna 1994. Hän toimi useita jaksosia suomen kielen ja sittemmin suomen ja saamen kielen laitoksen esimiehenä sekä useissa muissakin hallinnollisissa luottamustoimissa. Yksi pitkäaikaisista luottamustehtävistä oli jäsenyys Oulun yliopiston kirjaston johtokunnassa.

Tohtoriksi Matti Pääkkönen väitteli vuonna 1971 Helsingin yliopistossa äännehistorian alaan kuuluvalla väitös-

kirjallaan, joka käsittelee Oulun seudun murteen konsonantistoa. Aiemmasta äännehistoriallisesta traditiosta poiketen työ on fokusoidumpi, ja siinä keskitytään esittelemään pelkästään klusiilien astevaihtelusysteemi. Yksi uusista ja keskeisistä havainnoista oli se, miten itä- ja länsimurteisen kannan törmäyksen tuloksena *k:n* ja *t:n* heikon asteen vastineet ovat Pohjois-Pohjanmaalla langenneet yhteen. Aineiston keruun tähän työhön Pääkkönen oli aloittanut jo 1950-luvulla, ja hänestä tulikin murteen suurkerääjä. Hän perusti Oulun nauhoitearkiston ja nauhoitti yli 250 tuntia paitsi Oulun seudun murteita myös peräpohjalaisia murteita. Kenttätyömatkoille seurasi usein myös hänen vaimonsa Irmeli. Pääkkösen väitöskirjan aineistona oleva Oulun seudun murteen kokoelma käsittää noin 30 000 käsinkirjoitettua lippua. Tästä aineistosta ilmestyi vuonna 2010 teos *Oulun seudun murteen vokaalisto: Historia, muutokset ja variaatio*, jonka Pääkkönen ehti vielä lukea ja kommentoida.

Väitöskirjan lisäksi Pääkkösen tuotantoon kuuluu erityistutkielmia esimerkiksi Limingan (1977) ja Hailuodon (1988) murteesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kotiseudun murrekirjoja -sarjaa hän täydensi vuonna 1994 ilmestyneellä *Oulun seudun murrekirjalla*. Ilman Pääkköstä ei Oulun yliopistossa nykyään olisi laajamittaista suomen murteiden ja puhekielen tutkimusta. Hän toi 1970-lopussa Ouluun myös sosiolingvistiikan, ja laitoksessa alettiin tutkia murteiden muuttumista. Pohjoisessa puhutun suomen tutkimus onkin sitten hänen viitoittamallaan tiellä jatkunut useaan suuntaan aina Pohjoiskalotin pieniin kieliin, meänkieleen, kveeniin ja vienankarjalaan saakka. Vaikka Pääkkönen muistetaan erityisesti murteentutkijana, on hänen tutkijanprofiilinsa kuitenkin laajempi. Artikkelit suomen **nnik*-päätteisistä terminatiiveista julkaistiin *Viritäjässä* vuonna 1978, ja vuonna 1990 ilmestyi monografia *Grafeemit ja konteksti*:

Tilastotietoja suomen yleiskielen kirjaimistosta.

Suomen kielen laitoksen kehittämisessä Matti Pääkkösen rooli oli keskeinen. Laitos toimi alussa vaatimattomissa oloissa kerrostalokaksiossa Oulun keskustassa. Kirjastoa ei ollut, ja Pääkkönen aloitti tarmokkaasti kirjojen hankkimisen antikvariaateista ja onnistui saamaan merkittäviä kirjalahjoituksia. Olivatpa hänen omatkin kirjansa välillä opiskelijoiden käytössä. Opetusta järjestettiin eri puolilla kaupunkia saleissa, jotka saattoivat olla puulämmitteisiä ja talvi-aamuina lämmittämättömiä, kun opetuksen oli määrä alkaa. Vanhimmat opiskelijat ovat kertoneet, että käytännön miehenä Pääkkönen teki ensin tulet uuniin ja aloitti sitten luennoimisen. Kirjaston ohella hänen toinen tärkeä kehittämisen kohteensa suomen kielen laitoksessa oli jo edellä mainittu nauhoitearkisto, joka on nykyään Kotimaisten kielten keskuksen kokoelmien jälkeen suurin puhutun suomen aineisto.

Pääkkösten koti oli myös laitoksen sosiaalisen elämän keskus. Muistamme ne monet juhlat, illanistujaiset ja pikkujoulut, jotka laitoksen väki sai viettää Liikasenperän kodissa. Usein tarjolla oli hirvisoppaa, olihan talon isäntä innokas hirvimies.

Matti Pääkkönen oli isänmaanystävä ja reservin kapteeni, estofiili, yliopistomies, puoliso ja isä. Ennen muuta hän oli kuitenkin kansanmies sanan kaikissa myönteisissä merkityksissä. Hän oli vakaa, maanläheinen, humoristinen ja suora. Me Matin entiset työtoverit ja oppilaat muistamme hänen jäyhän mutta myhäilevän olemuksensa ja isällisen suhtautumisensa meihin nuorempiin. Erityistä oli hänen mutkaton asennoitumisensa olemiseen ja elämiseen. Yksi aikakausi oululaisen fenestistiikan historiassa on tullut päätökseen.

HARRI MANTILA
etunimi.sukunimi@oulu.fi